

Wernink

Erfgoed Leiden en Omstreken, E.D. Orsel, 08-01-2021

De bekende Leidse firma Wernink is sinds 1844 meer dan anderhalve eeuw aan de Rijn bij Leiden gevestigd geweest. Het bedrijf is ontstaan in 1814 toen op 14 augustus Adriana Justina Wichers met Petrus Adrianus Wagenmaker Wernink trouwde.¹ Als bruidsschat brengt zij de in het plaatsje Oudshoorn (bij Alphen aan de Rijn) gelegen buitenplaats 'Woellust' met kalkbranderij in, die haar vader in 1788 had verworven. P.A.W. Wernink overleed in 1837 en het bedrijf werd door zoon Willem Catharinus Wernink (1815-1888) voortgezet onder de naam wed. P.A.W. Wernink en Zn.² Hij koopt in 1844 van Karel Blansjaar de op toenmalig Oegstgeest grondgebied gelegen schelpkalkbranderij 'De Verwachting' en doopt het om in 'Klein Woellust'.³ 'De Verwachting' bestond uit drie kalkovens, een 'leshuis' voor het blussen van gebrande kalk en twee woningen.⁴ De kalkovens verwerkten schelpen die schelpenvissers uit de Noordzee en van het strand hadden opgevist. W.C Wernink koopt in 1848 van Casper Cornelis Marck meerdere percelen noordelijk van zijn kalkbranderij, onder andere met een lijmfabriek daarop.⁵ In 1852 verkoopt hij deze percelen weer door aan de 'Nederlandsche maatschappij voor dakpannen, tegels en steenen te Rotterdam', die er de Oegstgeestse pannenbakkerij vestigt.⁶ De kalkbranderij gaat in 1888 over in handen van zoon Petrus Adrianus Wernink.⁷

De kalkovens van Wernink aan het eind van de 19de eeuw (ELO, GN005650). De schoorsteenpijp helemaal rechts is van de Oegstgeestse pannenbakkerij.

¹ Leidse Courant, 14-08-1964, p. 11 en Nieuwe Leidsche Courant, 14-08-1964, p. 3.

² Nieuwe Leidsche Courant, 14-08-1964, p. 3.

³ Kadasterviewer: In 1844 verkoopt Karel Blansjaar, koopman te Leiden (leggerartikel 501) aan Willem Catharinus Wernink, kalkbrander te Oudshoorn (leggerartikel 672) de percelen E 589 (kalkovens, schuur en erf), 590 (water), 615 (weiland), 616 (huis), 617 (huis), 618 (kalkoven en erf) en 738 (water), gelegen aan het Buitenwater.

⁴ Telkamp 2015.

⁵ Kadasterviewer: in dj 1849 koopt W.C. Wernink van Casper Cornelis Marck, koopman en Koekbakker te 's Hage (?) (leggerartikel 680) de naast zijn eerder bezit gelegen percelen 592 (tuin), 596 (water), 597 (weiland), 620 (tuin), 595 (koepel en erf), 619 (huis, schuur, erf, lijmfabriek) en 737 (water).

⁶ Kadasterviewer: in dj 1853 verkoopt W.C. Wernink deze percelen weer (592 (tuin), 595 (koepel en erf), 596 (water), 597 (weiland), 620 (tuin), 619 (huis, schuur, erf, lijmfabriek) en 737 (water) aan de 'Nederlandsche maatschappij voor dakpannen, tegels en steenen te Rotterdam' (leggerartikel 828);

⁷ Nieuwe Leidsche Courant, 14-08-1964, p. 3 en kadasterviewer: In dj. 1890 gaan de ondertussen gewijzigde en dus omgenummerde percelen, E 590 (water), 615 (weiland), 616 (huis), 617 (huis), 738 (water), 892 (erf) en 900 (kalkovens, loods en erf) over naar Petrus Adrianus Wernink, fabrikant te Leiden (leggerartikel 1704).

De kalkbranderij van wed. P.A.W. Wernink & zoon, eind 19de eeuw (ELO PV31722).

Al in 1894 nam Wernink als één van de eersten in Nederland het besluit gewapend betonnen bouwmaterialen volgens het systeem van de Franse ingenieur François Hennebique te gaan produceren.⁸ Dat is heel vroeg want Hennebique verkreeg in 1892 octrooi op zijn systeem.⁹ In 1904 werd de bedrijfszetel van Oudshoorn naar Leiden verplaatst en in 1905 werd een kantoorgebouw gerealiseerd.¹⁰ In 1907 werd deze bedrijfstak in een aparte vennootschap ondergebracht, Wernink's Betonfabriek, voor betonartikelen en gewapend betonwerken.¹¹ In 1907 wordt de failliete aangrenzende pannenfabriek van N.V. de Nijverheid, de Oegstgeestse Stoom Pannen- en Trasfabriek overgenomen (tras is gemalen tufsteen, grondstof voor metselspecie) opgekocht en ondergebracht in de N.V. Wernink's Betonfabriek.¹² Dit betreffen dezelfde percelen die W.C. Wernink in 1852 had verkocht. De pannenfabriek wordt in 1911 gesloopt en vervangen door een nieuwe (beton)fabriek, machinegebouw en loodsen.¹³ Wernink kon uitgroeien tot een gespecialiseerde onderneming in (gewapend) beton omdat P.A. Wernink zich door technisch onderlegde mensen liet adviseren.¹⁴ Ook de firma weduwe P.A.W. Wernink en Zoon wordt in 1910 een N.V. Wernink's Kalkfabrieken.¹⁵

⁸ Leidse Courant, 14-08-1964, p. 11.

⁹ Oosterhoff, J. (red), 1988, Constructies van ijzer en beton, Gebouwen 1800-1940, Overzicht en Typologie, Delft, p.23.

¹⁰ Leidse Courant, 14-08-1964, p. 11, Nieuwe Leidsche Courant, 14-08-1964, p. 3 en kadasterviewer.

¹¹ Kadasterviewer: Naamlooze Vennootschap Werninks Betonfabriek, gevestigd te Leiden (leggerartikel 2209).

¹² Kadasterviewer: het betreffen de percelen 737 (water), 1765 (huis), 1766 (huis), 1767 (huis), 1877 (huis), 1962 (huis), 1963 (huis), 1964 (huis) en 2114 (steenoven, loodsen en erf).

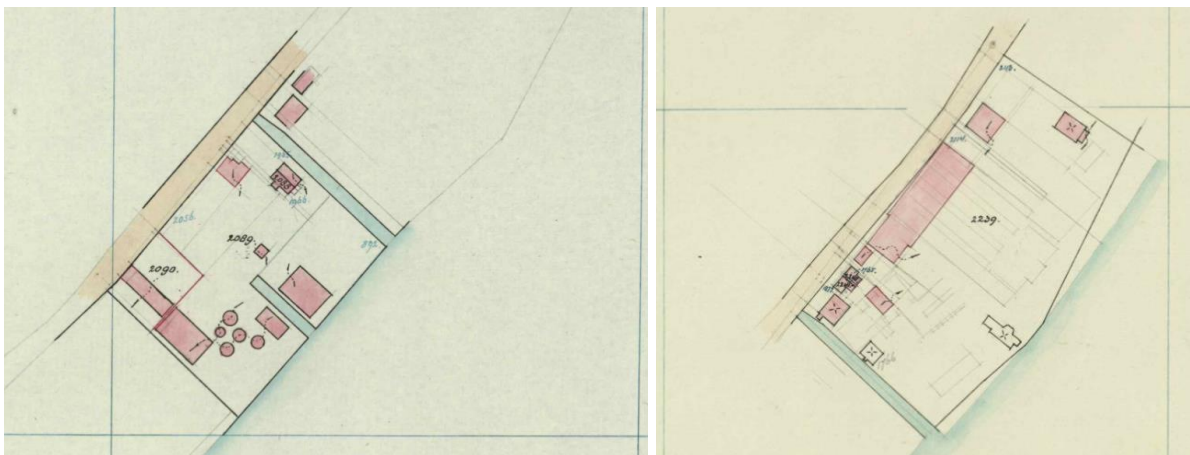
¹³ Kadasterviewer: volgens een kadastrale hulpkaart uit dj 1912 worden, op een huisje na, alle (fabrieks)opstallen gesloopt (dus in 1911) en vervangen. In de kadastrale leggers is sprake van herbouw op perceel 2114 in dj 1912 en in dj 1913 van sloping van de andere opstallen. De nieuwe fabriek krijgt perceelnr. 2239 (fabriek, machinegebouw, loodsen en erf) en twee huisjes 2240 en 2241.

¹⁴ Nieuwe Leidsche Courant, 14-08-1964, p. 3. Zie ook de Wernink's vele vacatures voor technisch personeel in het vakblad 'De Ingenieur'.

¹⁵ Leidsch Dagblad, 16-05-1964, p. 17.

Het kantoorgebouw uit 1906 van de betonfabriek Wed. P.A.W. Wernink en zoon, begin 20ste eeuw (ELO GN004033). Dit is gezien van de Hoge Morschweg. Op de achtergrond de fabriek van Oegstgeesterpannen.

Links, Werninks terrein met de kalk- en betonfabriek en het in 1906 gebouwde kantoor (kadastrale hulpkaart dj 1907).

Rechts, het terrein van de in 1907 verworven Oegstgeesterpannenfabriek met de nieuwe betonfabrieksgebouwen uit 1911 (kadastrale hulpkaart dj 1912).

In 1920 annexeert Leiden een deel van Oegstgeest en daarmee komt Wernink binnen de Leidse gemeentegrenzen te liggen.¹⁶ Het terrein van de NV Werninks Kalkfabrieken wordt in 1922 uitgebreid met de aankoop van de zuidelijk gelegen perceel van Isabelle Petronella Louisza Stelling.¹⁷ In 1933 worden ook de noordelijke gelegen percelen van NV

¹⁶ Bij de annexatie in 1920 gaan de percelen over naar Leiden en worden Werninks fabriekspcelen Oegstgeest sectie E nr. 2233, 2334 (resp. een betonfabriek met toebehoren en een huis, samen van NV Werninks Betonfabriek, leggerartikel 2209) en 2335 (een fabriek en toebehoren van NV Werninks Kalkfabrieken, leggerartikel 2368) respectievelijk Leiden, sectie P, nr. 339, 345 en 346.

¹⁷ Kadasterviewer: in dj 1923 wordt door Isabelle Petronella Louisza Stelling, wed. Carel Frederik Wilhelm Wiggers van Kerchem jr. (leggerartikel 18883) perceel P 349 (huis, tuin en schuur) verkocht aan NV Werninks Kalkfabrieken (leggerartikel 18882). Voorheen was dit E 2336. Zij verkoopt ook de percelen P 333-336 aan NV Rijksdorp, Maatschappij tot exploitatie van onroerende goederen te Leiden (leggerartikel 20597). Dit is een dochteronderneming van Wernink. Deze percelen liggen iets ten noorden van de Wernink terreinen, met

Fayence- (aardewerk) en tegelfabriek Amphora te Oegstgeest aan het bezit toegevoegd van de sinds 1924 bekend staande N.V. Wernink's Beton Maatschappij.¹⁸ Hieronder vielen meerdere dochterondernemingen zoals Wernink's Betonpaal N.V. uit 1933, voor fabricage van de zogeheten Witboorpalen. De smalle strook grond tussen de Hoge Morsweg en het spoor werd in de jaren '20 of '30 als productie- en opslagterrein in gebruik genomen.¹⁹ Voor de tweede wereldoorlog werd ook een steen- en pannenbakkerij van Van Sillevoldt aan het Valkenburgse meer opgekocht, maar deze werd op last van de Duitse bezetter voor het vrije schootsveld rond vliegveld Valkenburg met de grond gelijk gemaakt.²⁰ In 1947 wordt een deel van de in 1923 gekochte noordelijke percelen als bedrijfsterrein aan de betonfabriek toegevoegd. In 1955 verwerft Werninks Betonfabriek het zuidelijk gelegen perceel P 1461 weer, dat in dj 1928 nog werd verkocht aan de NV Bataafse Petroleum Maatschappij (leggerartikel 22339). Deze laatste heeft er in 1946 een woning/kantoor aan de Rijn gebouwd en een loods.

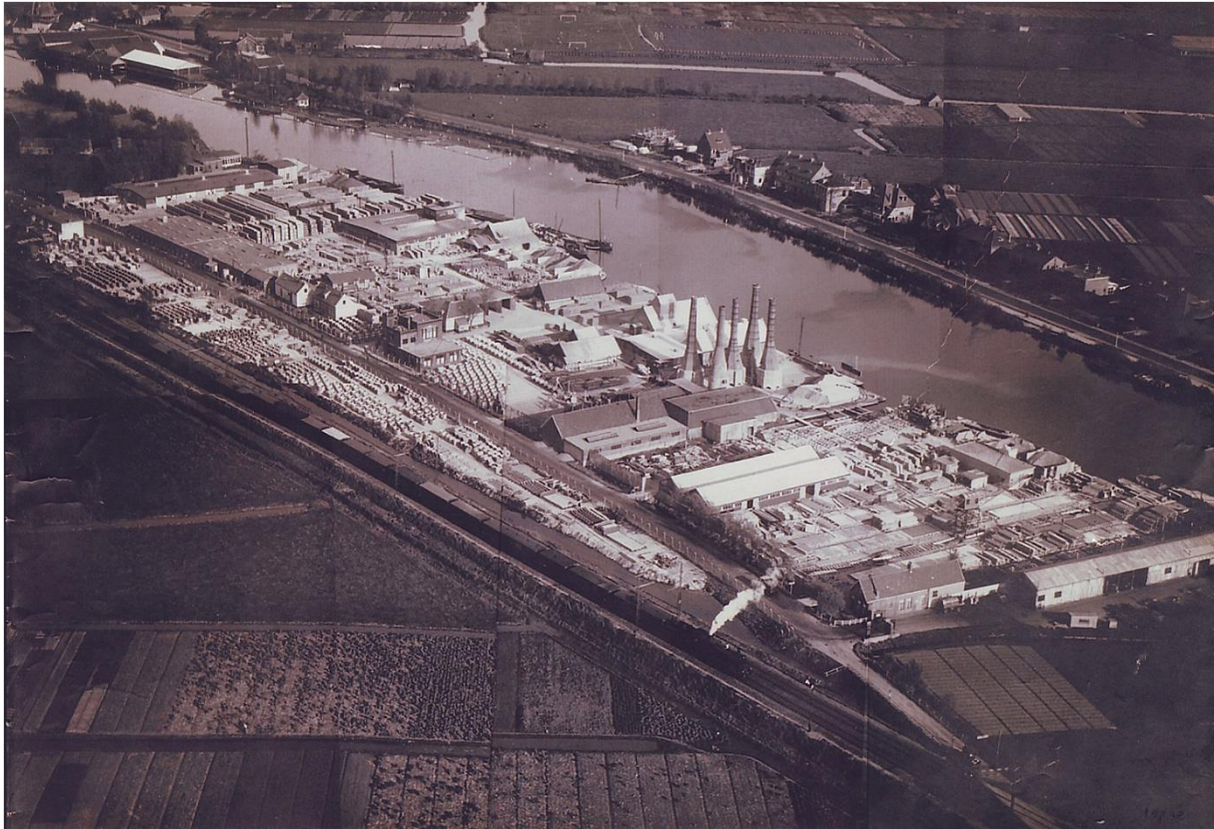
De N.V. Wernink's kalkfabrieken (perceel E 2335, linksonder) in 1915, herkenbaar aan de vijf ronde kalkovens en aangrenzend de N.V. Werninks betonfabriek (percelen E 2333 en 2334), boven het insteekhaventje. Linksonder het deels schuin verlopende perceel (E 2336) van wed. I.P.L. Stelling die Wernink in 1922 verwerft Rechtsboven het eveneens schuin verlopende perceel (perceel E 2211) met de fabriek van Van Sillevoldt, later 'Amphora' dat in 1933 wordt gekocht (kadastrale hulpkaart dj 1916).

daartussen nog de fabriek van Van Sillevoldt (perceel E 2211). Hier wordt woningbouw gerealiseerd tussen de Hoge Morsweg en de nieuw aangelegde Morskade. In dj 1928 wordt P 349 gesplitst in P 1460 wat in handen blijft van NV Werninks Kalkfabrieken en in P 1461 wat in dj 1928 wordt verkocht aan de NV Bataafse Petroleum Maatschappij (leggerartikel 22339), die er een benzineloosd bouwt. Dit perceel komt in dj 1956 weer in handen van NV Werninks Betonfabriek (leggerartikel 27412, ook NV Werninks Betonmaatschappij of NV Werninks Beton en Aanneming Maatschappij).

¹⁸ Kadasterviewer: in dj 1934 wordt door NV Fayence (aardewerk) en tegelfabriek Amphora te Oegstgeest, leggerartikel (18884) het fabrieksterrein (P 338) verkocht aan leggerartikelen 24205, 24206, 24207 en 24208, een combinatie van de gemeente Leiden, ontwikkelmaatschappij Rijksdorp (van Wernink) en Wernink. In essentie neemt NV Betonfabriek Wernink (leggerartikel 18885) het fabrieksterrein over. Zie voor de naamgeving Leidsch Dagblad, 16-05-1964, p. 17.

¹⁹ Zie ELO, GN004312 en GN004324.

²⁰ Leidse Courant, 14-08-1964, p. 11.

Luchtfoto ca. 1932 van het fabrieksterrein van N.V. Wernink's Kalkfabrieken met de vijf, ondertussen verhoogde, kalkovens en N.V. Wernink's Beton (Digitaal Fotoarchief van de gemeente Oegstgeest, G03180)

In 1958 wordt de N.V. Wernink's Kalkfabrieken omgedoopt in Wernink's Industrie en Handelsonderneming N.V. (WIHO). Daaronder vielen Wernink's Bouwmaterialenhandel en Wernink's Tennisvloeren en Sportvelden (WTS).²¹ In 1960 volgde de omvorming van de N.V. Wernink's Beton Maatschappij die Wernink's Beton- en Aanneming Maatschappij N.V. (WEBAM) ging heten. Onder de WEBAM vielen de zusterondernemingen Verkooporganisatie voor Natuur- en Kunststeen (V.O.N.K.), Protecto Chemie N.V., Wernink's Exploitatie Maatschappij N.V. en, sinds de aankoop in 1961, de N.V. Electriche Kleiwarenfabrieken voorheen de gebr. Oppelaar in Koudekerk.²² In 1966 worden de kalkovens waarmee het met Wernink in Leiden allemaal mee begon gesloopt.²³

Eind jaren '60, vermoedelijk in 1969, werd het perceel in de bocht van de Rijn verworven, nadat het al van het midden van de jaren '60 als opslagterrein in gebruik was genomen.²⁴ Hiermee bereikt het bedrijventerrein van Wernink zijn grootste omvang. Omstreeks 1970 is de spoorovergang 'De Vink' van de doorgaande Hoge Morsweg komen te vervallen en kwam Wernink te liggen aan het eind van de doodlopende Hoge Morsweg. In 1970 fuseert Wernink met Vandervliet Beheer tot Van der Vliet Wernink.²⁵ In 1976 gaan alle percelen van Wernink over naar de BV MIJBOG, Maatschappij tot beheer van

²¹ Nieuwe Leidsche Courant, 14-08-1964, p. 3.

²² Leidse Courant, 14-08-1964, p. 11 en Nieuwe Leidsche Courant, 14-08-1964, p. 3.

²³ ELO, PV31727.

²⁴ Op basis van luchtfoto's wordt duidelijk dat Wernink ook het zuidelijk gelegen perceel (P 1462) in de bocht van de Rijn in gebruik neemt tussen 1962 en 1966. Kadasterviewer: dit perceel wordt in 1969 als perceel R 605 verkocht door de gemeente Leiden (leggerartikel 7485) aan Wernink's Beton en Aanneming Maatschappij en Wernink's Industrie en Handelsonderneming NV (registerartikel 36966). Na omvorming tot R 1134 wordt het perceel in 1972 eigendom van NV Electriche Kleiwarenfabriek voorheen gebroeders Oppelaar, gev. te Koudekerk aan de Rijn (leggerartikel 39185). Dit is een bedrijf dat in 1961 door Wernink was overgenomen. In 1974 wordt het perceel X 3310.

²⁵ Rohloff, M., 'Afscheid van Wernink Beton. Stukje echte Leidse industrie uit stad verdwenen', in: Stielz, jrg. 22, nr. 1, maart 2011, p. 6-8.

onroerende goederen te Amsterdam.²⁶ Een gedeelte van de noordoostelijke percelen met onder andere huizen wordt in 1977 verkocht ten behoeve van de aanleg van de Doctor Lelylaan en Churchillbrug (1983). Na faillissement gaan in 1980 de fabrieksterreinen over in handen van de gemeente Leiden.²⁷ Het bedrijf gaat in afgeslankte vorm door, waarbij ook het bedrijventerrein ongeveer met de helft af neemt. Op het vrijgekomen deel van het voormalige Werninkterrein wordt een nieuw bedrijventerrein rond de Amphoraweg aangelegd, genoemd naar de voormalige Fayence- en tegelfabriek. De Hoge Morsweg komt hiermee aan de zuidzijde van het spoor definitief te vervallen. Na de doorstart viel in april 2010 het doek voor Wernink Beton in Leiden toen het bedrijf naar Vlaardingen verhuisde. In 2021 wacht het terrein op herontwikkeling. Van Werninks bedrijfsgebouwen resteren het kantoorgebouw, dat in de kern mogelijk nog uit 1906 dateert, een woning/kantoor uit 1946 en een productiegebouw met verschillende fases uit de tweede helft van de 20ste eeuw.²⁸

Werninks bedrijventerrein tussen Rijn en spoor in 1971. Rechts is de toerit tot de in 1983 te bouwen Churchillbrug zichtbaar (Giskit, luchtfoto 1971)

²⁶ Kadasterviewer: BV Mijbog, registerartikel 46734.

²⁷ Rohloff 2011 en Kadasterviewer: BV Mijbog verkoopt alle huizen (percelen R 516 t/ 520) in dj 1978 aan Adrianus van der Valk, restaurateur te Voorschoten (registerartikel 48813). In dj 1980 gaan de fabrieksterreinen over in handen van de gemeente Leiden (registerartikel 7485). Dit zijn percelen R 481 (opslagterrein), 482 (erf), 483 (erf), R 1129 (erf, opslagruimte), R 1132 (.. erf fabriek silo loodsen), X 3313 (opslagterrein), X 3314 (straat), X 3315 (loodsen erf ..) X 3310 (opslagterrein) en R 617 (loodsen .., ...).

²⁸ Kadasterviewer: het huis/kantoor is in dj 1947 gebouwd door de NV Bataafsche Petroleum Maatschappij te 's-Gravenhage (leggerartikel 22339).

Ontwikkeling van het bedrijventerrein van Wernink weergegeven op een luchtfoto uit 2017 (Giskit). Paars: start in 1844 koop schelpkalkbranderij. Grijs: aankoop 1907 Oegstgeester pannenfabriek. Donkergroen: aankoop 1922 perceel I.P.L. Stelling. Lichtgroen: jaren '20 in gebruik name werk- en opslagterrein. Lichtgeel: verwerving 1933 fabriek Van Sillevoldt. Donkergeel: toevoeging 1947 terrein (verworven 1922). Oranje: aankoop 1955 BPM terrein. Lichtrood: verwerving jaren '60 opslagterrein. Donkerrood: begin jaren '70 opheffen Hoge Morsweg.

Producten

Wernink heeft door zijn lange bedrijfsgeschiedenis vele verschillende voor de bouw en de weg- en waterbouw geleverd. Om dit te illustreren worden een aantal genoemd, zonder een compleet overzicht te willen geven. Het begon met het branden en blussen van schelpen tot schelpkalk, die later naast het gebruik als mortel ook in de bollenvelden als grondverbetering werd toegepast. Met de start van de betonfabriek werden ongewapend betonnen elementen gemaakt en vanaf 1894 gewapend betonnen bouwmaterialen volgens het systeem Hennebique.²⁹ De eerste met de handgestampte betonnen producten waren putten, rioolbuizen, kolken en palen.³⁰ De in 1924 gevormde N.V. Wernink's Beton Maatschappij produceerde, naast een aannemerij, betonnen artikelen voor het bouwbedrijf en allerlei asfalt betontegels en -blokken.³¹ In 1925 ging het octrooi van rond 1911 ontwikkelde prefab gewapend betonnen vloerbalk, de zogeheten Normaalprofielbalk of 'Norma'-balk, over naar Wernink's betonmaatschappij.³² Ook maakten ze betonnen oplangers en ringen voor op houten funderingspalen.³³ De dochteronderneming Wernink's Betonpaal N.V. uit 1933 fabriceerde de zogeheten

²⁹ Leidse Courant, 14-08-1964, p. 11.

³⁰ Leidsch Dagblad, 14-08-1964, p. 3.

³¹ Het bouwbedrijf, jrg. 10, 1933, p. 50, Het bouwbedrijf, jrg. 11, 1934, p. 46 en Het bouwbedrijf, jrg. 12, 1935, p. 45. Geleverd worden *gekleurde en ongekleurde vloer-, trottoir- en rijwielpadtegels en -blokken, verkeersstenen, carborundumtegels voor fabrieksvloeren, gewassen basalt- en gebouchardeerde graniet trottoirbanden en in verschillende kleuren uitgevoerde rubber-bestratingmaterialen, verkeersblokken en trottoirbanden volgens het systeem 'Gaisman'.*

³² Het bouwbedrijf, jrg. 10, 1933, p. 50, Het bouwbedrijf, jrg. 12, 1935, p. 45 en Cement 1999, nr. 7, p. 17.

³³ Het bouwbedrijf, jrg. 10, 1933, p. 50 en Het bouwbedrijf, jrg. 12, 1935, p. 45.

'Witboorpalen'. Dit zijn in de grond gegoten gewapend beton funderingspalen, die in elke lengte en dikte kunnen worden aangebracht.³⁴ In 1936 werd de 'Colcret' kunstnatuursteendeklaag op van beton gemaakte bouwonderdelen (platen, dorpels, treden en dergelijke) als nieuw product (ook sierbeton of kunststeen genoemd) gepresenteerd, maar in 1933 is ook al sprake van kunstnatuursteen en kunstmarmer.³⁵ Op de jaarbeurs van 1946 presenteert Wernink zich als uitvoeringsmaatschappij van volledige bouwwerken, als betonfabriek met betonartikelen en grote betoneenheden als heipalen, oplangers, schoeiingen enz. en speciale producten als Colcret Sierbeton, Fire-Brake (sterk vuurvertragend beton) en Houtbeton en als derde V.O.N.K.-Natuursteenwerken.³⁶ In een krantenartikel over het 150-jarig bestaan van Wernink in 1964 worden de volgende producten opgesomd: gevelsteen, dakpannen, gresbuizen, cement en schelpkalk. Ook goten, afvoerbuizen, rioleringspijpen, glasvezelplaten, asbest-cement-producten, EVA-keukens, Ellesha-aanrechtbladen en chemische producten voor de bouw. Van de kalkfabriek cement van gebluste schelp en poederkoelenkalk. Het natuursteenbedrijf verwerkt marmers (en natuursteen).³⁷ Op de Utrechtse voorjaarsbeurs in 1967 presenteert Wernink zich met bedrijfsvloeren, klinkers en sierbetonelementen.³⁸ Een bijzondere specialiteit van Wernink was de aanleg van tennisbanen, in eerste instantie vanaf 1906 in beton, vanaf 1924 met gravel (gemalen baksteen/dakpangruis, afvalstoffen van pannen en steenfabrieken) en halfverharde voetbalvelden en atletiekbanen van sintels en slakken.³⁹ Na Faillissement en doorstart in 1980 werden er alleen nog trottoirbanden en vloerplaten gemaakt, later enkel nog vloerplaten, met ook vloeistofdichte platen en platen met afvoergoten als variant.⁴⁰

Wernink, ca. 1920-30 (ELO, GN004321)

Wernink, ca. 1920-30 (ELO, GN004312)

Werken

Naast productie van kalk en betonnen elementen begin Wernink in 1894 ook met de aanneming van alle voorkomende bouwwerken inclusief uitvoering van gewapend beton volgens het systeem Hennebique.⁴¹ Voorbeelden van gebouwen door Wernink zijn Rotterdams Zeehospitium te Katwijk aan Zee (1913), Onderzeekazerne in Den Helder (1914), Hoofdgebouw PTT Den Haag (1920), kerk Zwanenplein Amsterdam (1923), post-

³⁴ Het bouwbedrijf, jrg. 13, 1936, p. 55.

³⁵ Het bouwbedrijf, jrg. 10, 1933, p.69 en Het bouwbedrijf, jrg. 13, 1936, p. 55.

³⁶ Bouwbedrijf en openbare werken, jrg. 23, nr. 6, 21 maart 1946, Jaarbeurs-nummer 1, p. 59. Cement, 7 (1955, nr. 1-2), p. 9 noemt een betonnen baken met reflectoren voor snelverkeerswegen, model Wernink.

³⁷ Nieuwe Leidsche Courant, 14-08-1964, p. 3.

³⁸ Cement XIX, (1967), nr. 5, p. 190.

³⁹ Leidse Courant, 14-08-1964, p. 11.

⁴⁰ Rohloff 2011.

⁴¹ Leidse Courant, 14-08-1964, p. 11 en Het bouwbedrijf, jrg. 10, 1933, p. 50.

& telegraafgebouw Utrecht (1925), Watertoren Fijnaart (1925), warenhuis Waals Leiden (1926), hoofdgebouw De Telegraaf Amsterdam (1928), Sportfondsenbad Arnhem (1931), viaduct Brasserkade bij Delft (1935), stadhuis Leiden (1937) laboratorium en kantoorgebouw Leidse meelfabriek (1940), bedrijfsgebouw Lisser bloembollencomité (1950), elektrische centrale Stedelijke Lichtfabrieken Leiden (1953), gebouw Preventieve Geneeskunde Leiden (1954), fabriekscomplex Siemens Den Haag (1955), Diaconessenhuis Leiden (1959), kantoorgebouw ARAMCO Den Haag (1959), kantoren en magazijnen van de Hema en Bijenkorf Den Haag (1962), gebouw E.J. Brill Leiden (z.j.), postkantoor Heemstede (z.j.), watertoren Assen (z.j.) en het kantoor van de Alg. Werkgevers Vereniging in Haarlem (z.j.).⁴²

Links: reclame in De Nederlandsche nijverheid; orgaan van het Verbond van Nederlandsche Fabrikanten Vereenigingen, jrg 7, 1925, no 3, 14-02-1925

Rechts: reclame in Betonvoorschriften 1930 (afb. via Herdis Heinemann)

⁴² De Ingenieur, nr. 4, 1928, p.37, Cement, 7 (1955, nr. 1-2), p. 9, Leidsch Dagblad, 14-08-1964, p. 3, Nieuwe Leidsche Courant, 14-08-1964, p. 3.

Wernink Bedrijfsgeschiedenis

Bijlage bronnen

Wernink 1918 (ELO PV31724) (nb auteursrecht onbekend)

Kranten:

Leidsch Dagblad | 1964 | 16 mei 1964 | pagina 17 *Wernink 150 jaar*

1814 grondslag gelegd door P.A. Wagemaker Wernink voor de huidige NV Wernink's Beton en Aannemingsmaatschappij

1906; betonartikelen en gewapend betonwerken: NV Wernink's Betonfabriek. In 1924 NV Wernink's Beton Maatschappij en in 1960 Wernink's Beton- en Aanneming Maatschappij N.V.

1837; Firma weduwe P.A.W. Wernink en Zoon. In 1910 NV Wernink's Kalkfabrieken. In 1958 Wernink's Industrie en Handelonderneming N.V.

Leidse Courant | 1964 | 14 augustus 1964 | pagina 11 : *Naam van Wernink 150 jaar verbonden aan bouwwereld.*

Adriana Justina Wichers trouwt op 14 augustus 1814 met Petrus Adrianus Wagenmaker Wernink. Zij brengt een kalkbranderij 'Woellust' in Oudshoorn in en dit is de start van het bedrijf Wernink. Dhr. Wichers had in 1788 de kalkbranderij verworven.

1964: Aan de Hoge Morsweg zijn gevestigd Wernink's Industrie- en Handelonderneming N.V. en Wernink's Beton- en Aannemings Maatschappij N.V. (de laatste sinds 1894?). Onder de laatste vallen V.O.N.K. Natuursteen, Protect Chemie N.V., Wernink's Exploitatie Maatschappij N.V. en de N.V. Electriche Kleiwarenfabrieken voorheen de gebr. Oppelaar. Op het terrein staat ook de kalkbranderij 'Klein Woellust'.

P.A.W. Wernink kocht de schelpen van Katwijkse schelpenvissers en brandde deze in Oudshoorn tot metselkalk. In 1904 werd de hoofdvestiging van Wernink naar de Hoge Morsweg verplaatst.

In 1894 begon de firma, als een van de eerste in Nederland met de fabricage van betonnen bouwmaterialen volgens het system Hennebique. In 1906 werd dit in een aparte vennootschap ondergebracht, wat later de N.V. Wernink's Beton- en Aannemings Maatschappij N.V. werd.

Een specialiteit was de aanleg van tennisbanen, in eerste instantie vanaf 1906 in beton, vanaf 1924 met gravel (gemalen baksteen/dakpangruis).

Steen- en pannenbakkerij (EDO: Van Sillevoldt aan het Valkenburgse meer) opgekocht, maar dit werd op last van de Duitse bezetter voor het vrije schootsveld rond vliegveld Valkenburg met de grond gelijk gemaakt.

1961 aankoop Gebr. Oppelaar in Koudekerk, vanaf 1963 daar de vestiging van Wernink's tennisevloeren en sportvelden

Nieuwe Leidsche Courant | 1964 | 14 augustus 1964 | pagina 3 : *Wernink-Leiden begon 150 jaar geleden idyllisch in Oudshoorn*

1814 bruidsschat buitenplaats 'Woellust' met kalkbranderij in Oudshoorn, bij Alphen

P.A.W. Wernink overleed in 1837, bedrijf door zoon W.G. Wernink (1815-1888) voortgezet onder de naam wed. P.A.W. Wernink en Zn.

1844 aankoop schelpkalkbranderij 'De Verwachting' op toenmalig Oegstgeest grondgebied, omgedoopt in 'Klein Woellust'

1888 bedrijf overgenomen door P.A. Wernink

1904 verplaatsing bedrijfszetel naar Leiden en bouw kantoorgebouw.

In Leidse tijd werd P.A. Wernink geadviseerd door goede kennis Kaptein De Vos van de genie. Later door ir. R.J. Verwijs en ir. J.C. van Hoolwerff. Na 1919 kwam daar ir. J.J.G. van Hoek bij. Door deze technisch onderlegde mensen werd Wernink een gespecialiseerde onderneming in (gewapend) beton.

- Wernink's Industrie- en Handelonderneming N.V. (WIHO), daar onder vallen Wernink's Bouwmaterialenhandel en Wernink's Tennisevloeren en Sportvelden (WTS)

- Wernink's Beton- en Aannemings Maatschappij N.V. (WEBAM) Hieronder vallen de Verkooporganisatie voor Natuur- en Kunststeen (V.O.N.K.), Protecto Chemie N.V., Wernink's Exploitatie Maatschappij N.V. en de N.V. Electriche Kleiwarenfabrieken voorheen de gebr. Oppelaar. Producten: gevelsteen, dakpannen, gresbuizen, cement en schelpkalk. Ook goten, afvoerbuizen, rioleringspijpen, glasvezelplaten, asbest-cement-producten, EVA-keukens, Ellesha-aanrechtbladen en chemische producten voor de bouw. Van de kalkfabriek cement van gebluste schelp en poederkoelenkalk. Tennisevelden van afvalstoffen van pannen en steenfabrieken en halfverharde voetbalvelden en atletiekbanen van sintels en slakken. Natuursteenbedrijf verwerkt marmers (en natuursteen).

Werken: Rotterdams Zeehospitium te Katwijk aan Zee (1913), Onderzeekazerne in Den Helder (1914), Hoofdgebouw PTT Den Haag (1920), kerk Zwanenplein Amsterdam (1923), hoofdgebouw Telegraaf (1928), Sportfondsenbad Arnhem (1931), viaduct Brasserkade bij Delft (1935), laboratorium en kantoorgebouw Leidse meelfabriek (1940), bedrijfsgebouw Lissert bloembollencomité (1950), elektrische central Sted. Lichtfabrieken Leiden (1953), gebouw Preventieve Geneeskunde Leiden (1954), fabriekscomplex Siemens Den Haag (1955), Diaconessenhuis Leiden (1959). Hema-Bijenkorf Den Haag (1962) en gebouw E.J. Brill Leiden (z.j.).

Leidsch Dagblad | 1964 | 14 augustus 1964 | pagina 3

De eerste met de handgestampte betonnen producten waren putten, rioolbuizen, kolken en palen. Werken Wernink Beton en Aanneming Maatschappij: Sportfondsenbad Arnhem, diverse uitbreidingen van de Leidse meelfabriek 'De Sleutels', idem van de Stedelijke Lichtfabrieken in Leiden, postkantoor te Heemstede, watertoren Assen, gebouw van 'De Telegraaf' Amsterdam, kantoren en magazijnen van de Hema en Bijenkorf Den Haag en het kantoor van de Alg. Werkgevers Vereniging in Haarlem.

Werken/producten/info (Delpher)

1928: De Ingenieur, nr. 4, 1928, p.37; Watertoren Fijnaart, NV Werninks Beton Mij. te Leiden (NB 1925 H. Sangster)

1933: Het bouwbedrijf, jrg. 10, 1933, p. 50; N.V. WERNINK'S BETON MIJ., LEIDEN. — Naast de speciale afdeling „Buitenwerken" voor het aannemen van alle voorkomende bouwwerken, zoowel hoog-, diep- als waterbouw, specialiseert zich deze maatschappij op het vervaardigen van in het bouwvak noodige betonartikelen, als gekleurde vloer-, trottoir- en rijwielpadtegels, verkeersstenen, carborundumtegels voor fabrieksvloeren en de z.g. gewasschen basalt trottoirbanden. De „Norma" gewapend betonbalken zijn reeds zeer bekend, doch nieuw is de gewapendbeton oplanger voor heipalen.

Het bouwbedrijf, jrg. 10, 1933, p.69; kunstnatuursteen en kunstmarmer

1934: Het bouwbedrijf, jrg. 11, 1934, p. 46; Behalve allerlei beton-artikelen voor het bouwbedrijf, specialiseert zich de fabriek ook op asfaltbetontegels, welke stroef zijn en toch door hun groote slijtvastheid een stofvrijen vloer vormen. De gekleurde en ongekleurde rijwielpad- en trottoirtegels, de gewasschen basalt- en gebouchardeerde graniet trottoirbanden, de carborundum tegels hebben thans naast zich gekregen de rubberbetontegels en trottoirbanden

1935: Het bouwbedrijf, jrg. 12, 1935, p. 45; Voor een stroef blijvend, elastische en stofvrije vloerbedekking, welke een voldoende grooten weerstand biedt tegen afslijting, kunnen de asfaltbeton tegels en -blokken dezer firma worden aanbevolen. De vele brugdekken, inritten en fabrieksvloeren, welke daarmee zijn afgewerkt, leggen daarvan getuigenis af. Nieuw zijn de in verschillende kleuren uitgevoerde rubber-bestratingmaterialen, verkeersblokken en trottoirbanden volgens het systeem „Gaisman", welke vooral , in Engeland reeds hun praktische bruikbaarheid hebben bewezen. Uiteraard levert deze betonfabriek alle soorten gekleurde en ongekleurde trottoirtegels, rijwielpad- en carborundumtegels, inritstenen, gewasschen en gebouchardeerde granietbeton-trottoirbanden, welke wedijveren met de echte natuursteen banden van buitenlandschen oorsprong. Behalve de bekende "Norma" holle betonvloeren maakt deze firma thans ook betonringen voor het verhoogen van het draagvermogen van houten palen.

1936: Het bouwbedrijf, jrg. 13, 1936, p. 55; De "Colcret" kunstnatuursteedeklaag op van beton gemaakte bouwonderdeelen (platen, dorpels, treden, e.d.m.) is een nieuw product, evenals de witte, gele of zwarte rubber deklagen, welke op de trottoirbanden en stopblokken worden aangebracht. De gewapend beton oplangers en de paalringen ter verhooging (met 40 á 50 %) van het draagvermogen van houten palen, zijn oude bekenden, terwijl de z.g. witboorpalen zich reeds bekendheid verwerven. Deze witboorpalen zijn in den grond gegoten gewapend beton funderingspalen en worden voornamelijk toegepast waar bezwaarlijk van een heistelling kan worden gebruik gemaakt en voor versterking van oude funderingen. Zij kunnen in elke lengte en dikte worden aangebracht.

1946: Bouwbedrijf en openbare werken, jrg. 23, nr. 6, 21 maart 1946, Jaarbeurs-nummer 1, p.59: Wernink; 1) uitvoering van volledige bouwwerken; 2) betonfabriek: betonartikelen, grote betoneenheden, als heipalen, oplangers, schoeiingen enz. en speciale producten Colcret Sierbeton, Fire-Brake (sterk vuurvertragend beton) en Houtbeton; 3) V.O.N.K.-Natuursteenwerken.

1955, Cement, 7 (1955, nr. 1-2), p.9; Betonnen bakens met reflectoren voor snelverkeerswegen: *kantblokken* (20 × 20 cm, hoog 10 cm), model Wernink, met een rode en een witte reflector van 18 × 40 mm.

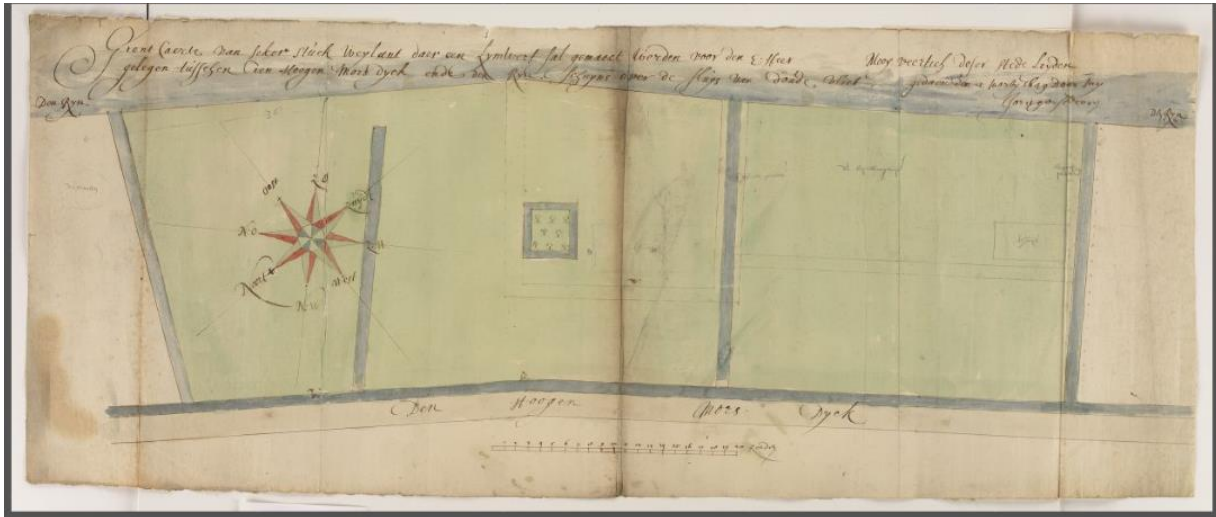
1959, Cement, , Zwiers (Aramco, Den Haag, Wernink) p. 55; kantoorgebouw ARAMCO te 's-Gravenhage, arch.: J.W. Janzen, uitv.: N.V. Wernink's Beton Mij. en Bredero's Bouwbedrijf N.V.

1962, Cement, nr. 4, 1962, p. 248; Sierbeton, 'kunststeen'; *Colcret* Wernink Leiden (voorjaarsbeurs, Utrecht, Wernink)

1967, Cement XIX, (1967), nr. 5, p. 190 (voorjaarsbeurs, Utrecht); Wernink/Leiden: Bedrijfsvloeren, klinkers, sierbetonelementen

1999, Cement 1999, nr. 7, p.17; In de betonwarenfabriek van zijn vader ontwikkelde Mart Stam (*niet de beroemde Mart Stam*) rond 1911 een prefab betonnen vloerbalk, de zogeheten Normaalprofielbalk of Norma-balk waarvan het octrooi in 1925 is overgegaan naar Wernink's betonmaatschappij.

Kaarten

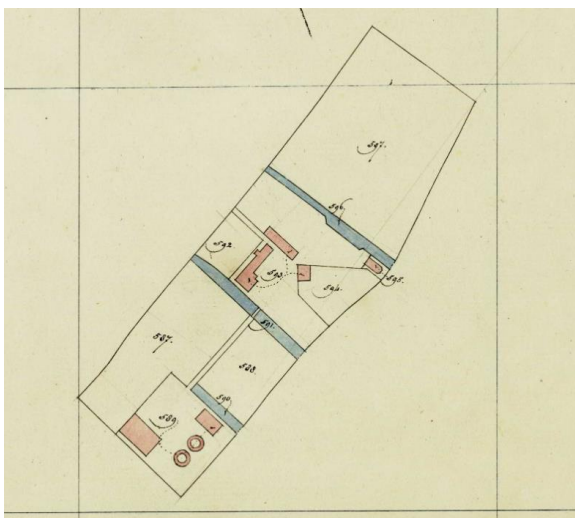

"Gront Caerte van seker Stuck weylant daer een Lijmwerf sal gemaect werden gelegen tusschen den Hoogen Morsdijck ende den Rijn schuyns over de sluis van d' oude Vliet". Ongeveer het terrein van Wernink beton. Joris Gerstecoren, 1649, (ELO PV1312.1)

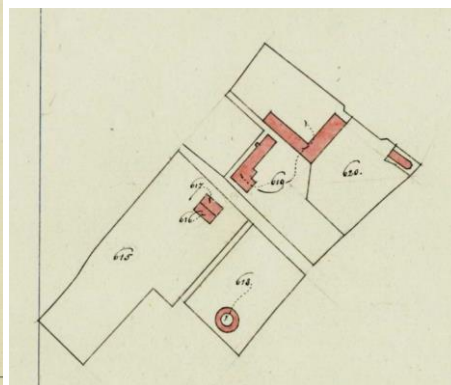
NB EDO, zie kadasterviewer (noord-oosten is links!): het rechterdeel (zuid-westelijk) op deze kaart is het latere 19^e-eeuwse bezit van Wernink. Dit deel wordt dan aangeduid als lijmdrogerij. De dwarse weg die op de kadastrale hulpkaart uit dj 1841 wordt getekend is hier ook al aangegeven. Het middelste en linkerdeel is het gebied waar de Oegstgeesterpannenfabriek in dj 1853 begon. Bij de overdracht in dj 1853 is sprake van een lijmfabriek, die dus in 1649 werd gebouwd.

Kadasterviewer

In 1844 verkoopt Karel Blansjaar, koopman te Leiden (leggerartikel 501) aan Willem Catharinus Wernink, kalkbrander te Oudshoorn (leggerartikel 672) de percelen E 589 (kalkovens, schuur en erf), 590 (water), 615 (weiland), 616 (huis), 617 (huis), 618 (kalkoven en erf) en 738 (water), gelegen aan het Buitenwater

Hulpkaart dj 1841

Hulpkaart dj 1842

In dj 1849 koopt W.C. Wernink van Casper Cornelis Marck, koopman en Koekbakker te 's Hage (?) (leggerartikel 680) de naast zijn eerder bezit gelegen percelen 592 (tuin), 596 (water), 597 (weiland), 620 (tuin), 595 (koepel en erf), 619 (huis, schuur, erf, lijmfabriek) en 737 (water).

In dj 1853 verkoopt W.C. Wernink deze percelen weer (592 (tuin), 595 (koepel en erf), 596 (water), 597 (weiland), 620 (tuin), 619 (huis, schuur, erf, lijmfabriek) en 737 (water) aan de 'Nederlandsche maatschappij voor dakpannen, tegels en steenen te Rotterdam' (leggerartikel 828);

In 1890 gaan de ondertussen gewijzigde en dus omgenummerde percelen, E 590 (water), 615 (weiland), 616 (huis), 617 (huis), 738 (water), 892 (erf) en 900 (kalkovens, loods en erf) over naar Petrus Adrianus Wernink, fabrikant te Leiden (leggerartikel 1704)

(van onderzoek naar Oegstgeesterpannenfabriek:

In dj 1908 verkoop van de percelen 737 (water), 1765 (huis), 1766 (huis), 1767 (huis), 1877 (huis), 1962 (huis), 1963 (huis), 1964 (huis) en 2114 (steenoven, loodsen en erf)

Ondergebracht in vennootschap dj 1908; leggerartikel 2209, 'Naamlooze Vennootschap Wernink's Betonfabriek' gevestigd te Leiden)

In 1908 wordt een deel van de percelen ingebracht in de Naamlooze Vennootschap Werninks Betonfabriek, gevestigd te Leiden (leggerartikel 2209).

Na aankoop in dj 1908 door Wernink (1704) van de noord-oostelijk aangrenzende Oegstgeesterpannen-fabriek (de percelen die W.C. Wernink in dj 1853 had verkocht) worden deze percelen ook ingebracht in de Naamlooze Vennootschap Werninks Betonfabriek, gevestigd te Leiden (leggerartikel 2209). Het betreft de percelen 737 (water), 1765 (huis), 1766 (huis), 1767 (huis), 1877 (huis), 1962 (huis), 1963 (huis), 1964 (huis) en 2114 (steenoven, loodsen en erf). Volgens een kadastrale hulpkaart uit dj 1912 worden, op een huisje na, daar alle (fabrieks)opstallen gesloopt (dus in 1911) en vervangen. In de kadastrale leggers is sprake van herbouw op perceel 2114 in dj 1912 en in dj 1913 van sloping van de andere opstallen. De nieuwe fabriek krijgt perceel 2239 (fabriek, machinegebouw, loodsen en erf) en twee huisjes 2240 en 2241.

In 1916 worden de percelen van Wernink omgenummerd naar 2333 (was 2239, 2240 en 2241), 2334, en 2335.

E 2333 betreft een betonfabriek met toebehoren en E 2334 een huis en zijn van NV Werninks Betonfabriek (leggerartikel 2209)

E 2335 betreft een fabriek en toebehoren en is van NV Werninks Kalkfabrieken (leggerartikel 2368)

E 2336 is het aansluitende zuidelijke perceel en betreft een huis, tuin en schuur en is van Isabelle Petronella Louisza Stelling, wed. Carel Frederik Wilhelm Wiggers van Kerchem jr. (leggerartikel 1709)

E 2211 is het aansluitende noordelijke perceel en betreft een fabriek, loods en erf en is van de Firma Van Sillevoldt en Perelaar (leggerartikel 2273) (later Van Sillevoldt, leggerartikel 2417 en NV Fayence (aardewerk) en tegelfabriek Amphora te Oegstgeest, leggerartikel (2450)

In dj 1920 (annexatie) / 1923 gaat het over naar Leiden en wordt perceel 2233; Leiden, sectie P, perceel 339. Perceel E 2334 wordt P 345, perceel E 2335 wordt P 346.

De aansluitende percelen E 2336 en 2221 worden respectievelijk P 349 en P 338.

In dj 1923 wordt door I.P.L. Stelling (leggerartikel 18883) perceel P 349 verkocht aan NV Werninks Kalkfabrieken (leggerartikel 18882). Zij verkoopt ook de percelen P 333-336 aan NV Rijksdorp, Maatschappij tot exploitatie van onroerende goederen te Leiden (leggerartikel 20597). *EDO: dit is*

een dochteronderneming van Wernink. Deze percelen liggen iets ten noorden van de Wernink terreinen, met daartussen nog de fabriek van Van Sillevoldt (perceel E 2211).

In dj 1928 wordt P 349 gesplitst in P 1460 wat in handen blijft van NV Werninks Kalkfabrieken en in P 1461 wat in 1928 wordt verkocht aan de NV Bataafse Petroleum Maatschappij (leggerartikel 22339).

In dj 1934 wordt door NV Fayence (aardewerk) en tegelfabriek Amphora te Oegstgeest, leggerartikel (18884) het fabrieksterrein (P 338) verkocht aan leggerartikelen 24205, 24206, 24207 en 24208, een combinatie van de gemeente Leiden, ontwikkelmaatschappij Rijksdorp (van Wernink) en Wernink. In essentie neemt NV Betonfabriek Wernink (leggerartikel 18885) het fabrieksterrein over.

In dj 1941 wordt perceel P 1460, huis, schuren, 3 loodsen, transformatorhuisje, overgedaan van Werninks Kalkfabrieken aan Werninks Betonfabrieken (leggerartikel 18885)

Een hulpkaart uit dj 1948 maakt duidelijk dat de fabrieksterreinen bestaat uit de percelen P 2474, 2475, 2476 en 2477. De eerste twee zijn in bezit van de NV Werninks Betonfabriek (leggerartikel 27881) en de laatste twee van NV Werninks Kalkfabrieken (leggerartikel 27882)

Hulpkaart dj 1949 (ontstaan percelen P 2481, 2482, 2483 en 2484)

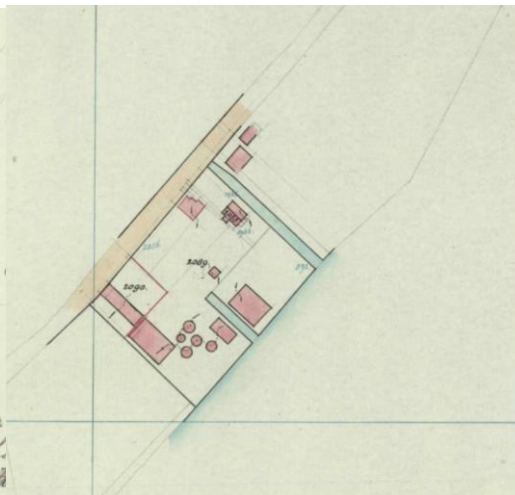
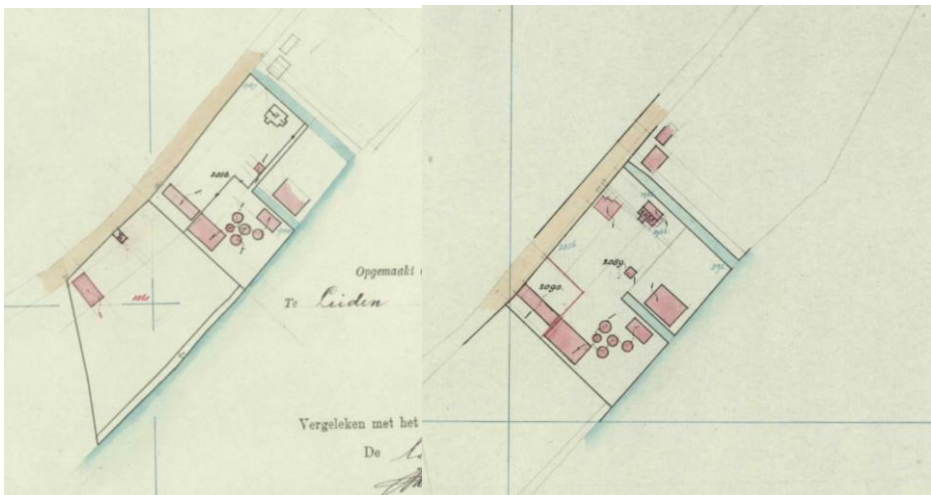
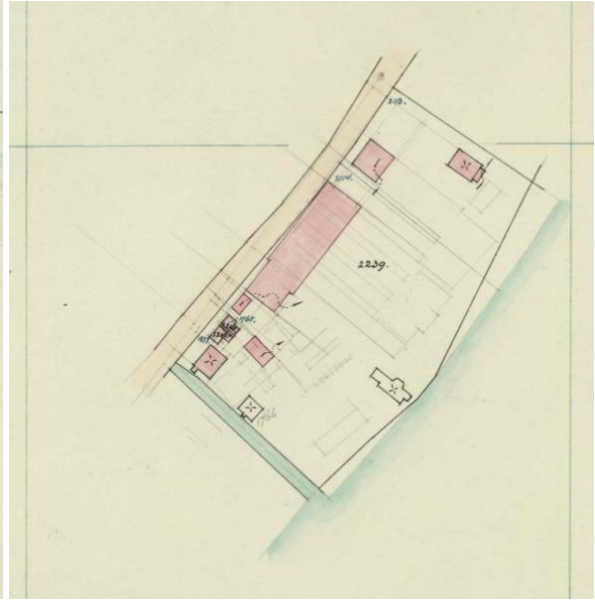
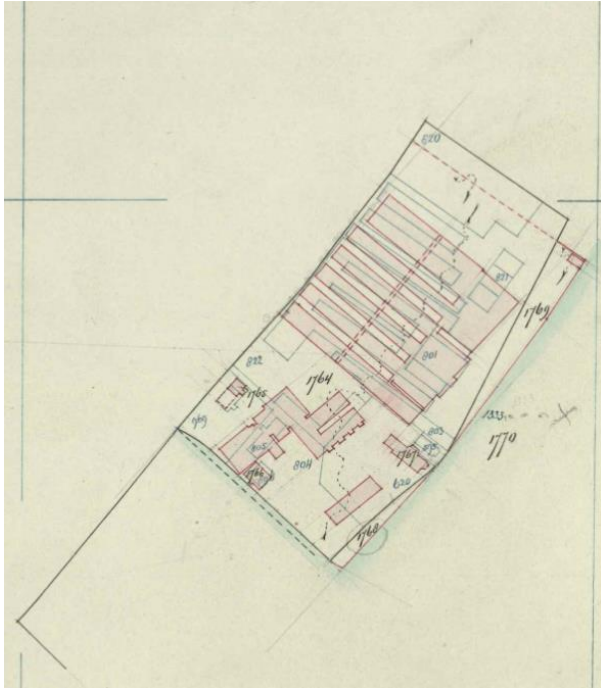
In dj 1956 komt perceel P 1461, wat in 1928 werd verkocht aan de NV Bataafse Petroleum Maatschappij (leggerartikel 22339), weer in handen van NV Werninks Betonfabriek (leggerartikel 27412, ook NV Werninks Betonmaatschappij of NV Werninks Beton en Aanneming Maatschappij)

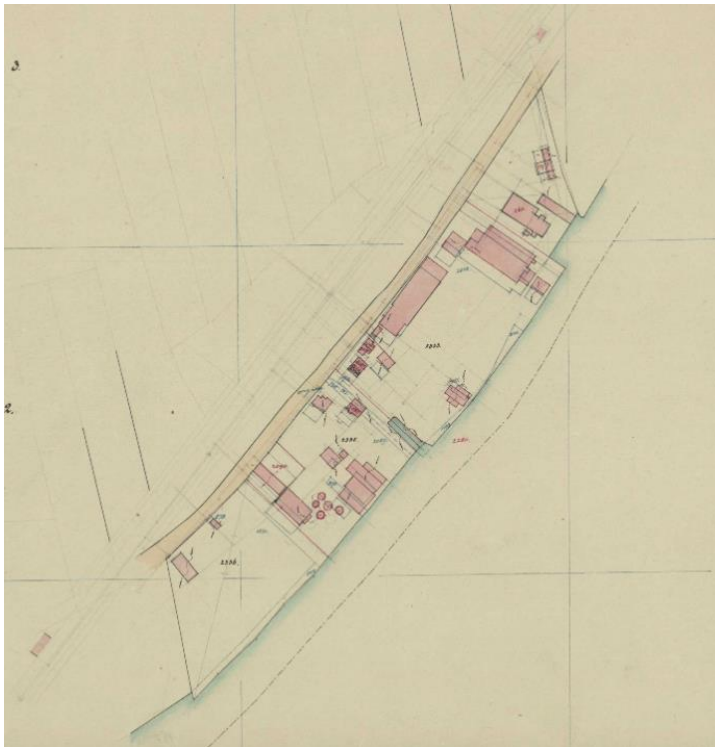
Op basis van luchtfoto's wordt duidelijk dat Wernink ook het zuidelijk gelegen perceel (P 1462) in de bocht van de Rijn in gebruik neemt tussen 1962 en 1966. Dit perceel wordt in 1969 als perceel R 605 verkocht door de gemeente Leiden (leggerartikel 7485) aan Wernink's Beton en Aanneming Maatschappij en Wernink's Industrie en Handelonderneming NV (registerartikel 36966). Na omvorming tot R 1134 wordt het perceel in 1972 eigendom van NV Electrische Kleiwarenfabriek voorheen gebroeders Oppelaar, gev. te Koudekerk aan de Rijn (leggerartikel 39185). Dit is een bedrijf dat in 1961 door Wernink was overgenomen. In 1974 wordt het perceel X 3310.

De percelen gaan na een naamswijziging in dj 1977 over naar BV MIJBOG, Maatschappij tot beheer van onroerende goederen te Amsterdam (registerartikel 46734).

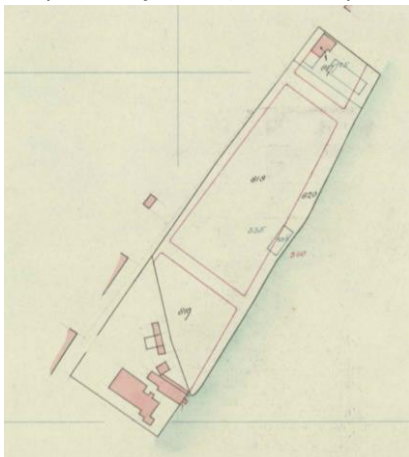
Deze verkoopt alle huizen (percelen R 516 t/ 520) in dj 1978 aan Adrianus van der Valk, restaurateur te Voorschoten (registerartikel 48813).

In dj 1980 gaan de fabrieksterreinen over in handen van de gemeente Leiden (registerartikel 7485). Dit zijn percelen R 481 (opslagterrein), 482 (erf), 483 (erf), R 1129 (erf, opslagruimte), R 1132 (.. erf fabriek silo loodsen), X 3313 (opslagterrein), X 3314 (straat), X 3315 (loodsen erf ..) X 3310 (opslagterrein) en R 617 (loodsen .., ...)

Hulpkaart dj 1916 (ontstaan percelen 2333, 2334, 2335 en 2336)

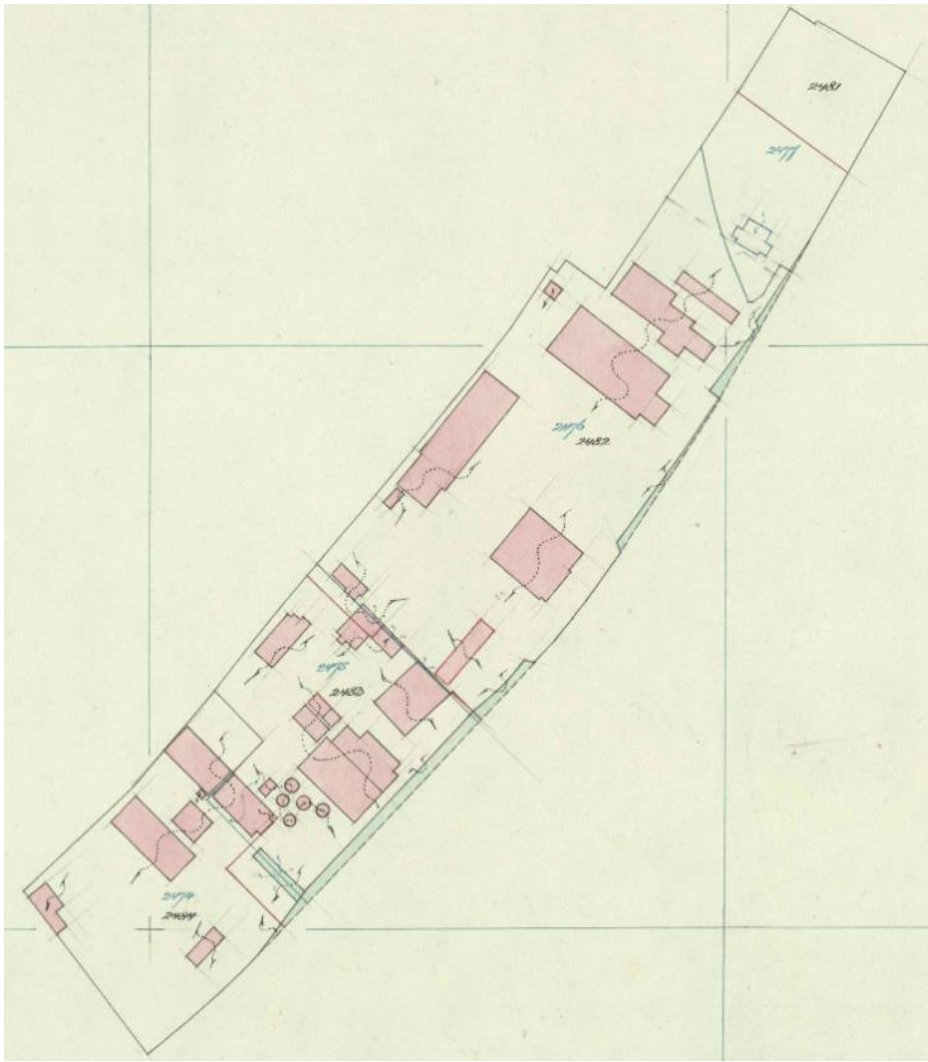
Hulpkaart dj 1925, met de percelen ten noorden van de fabriek van Van Sillevoldt. Het betreffen de oude percelen P 335 en 336 en 725 en er ontstaan 817, 818, 819 en 820. *Dit is de aanleg van de Morskade, deels uitgevoerd*

Luchtfoto 1945 en in paars de kadastrale percelen uit 1811 (Giskit)

Hulpkaart dj 1948 (ontstaan percelen P 1461, 1462 (niet van Wernink), 2474, 2475, 2476 en 2477

Hulpkaart dj 1949 (ontstaan percelen P 2481, 2482, 2483 en 2484)

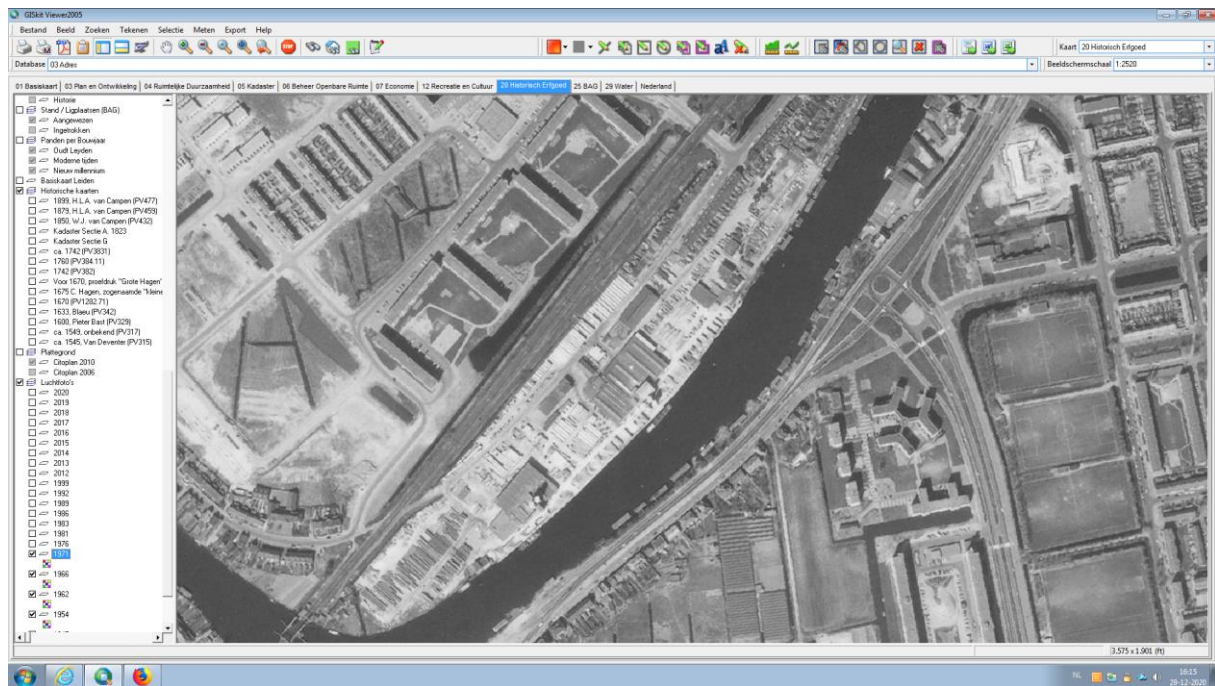
Luchtfoto 1945 (Giskit)

Luchtfoto 1962 (Giskit)

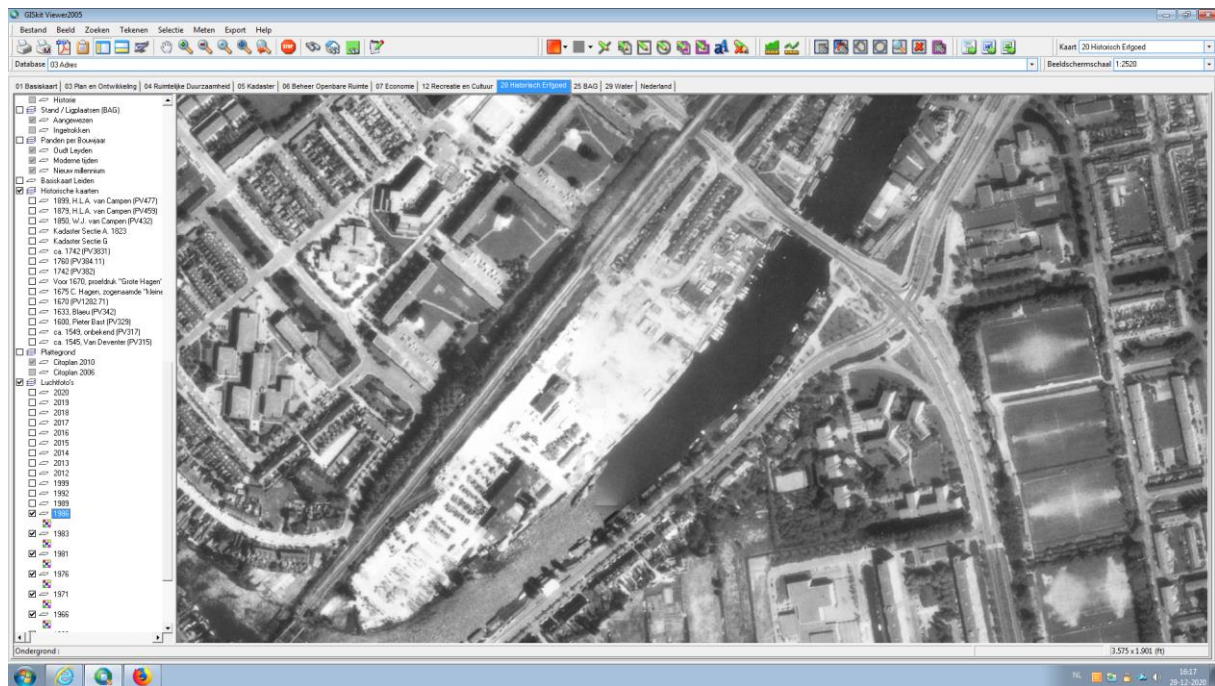
Luchtfoto 1966 (Giskit)

Luchtfoto 1971 (Giskit)

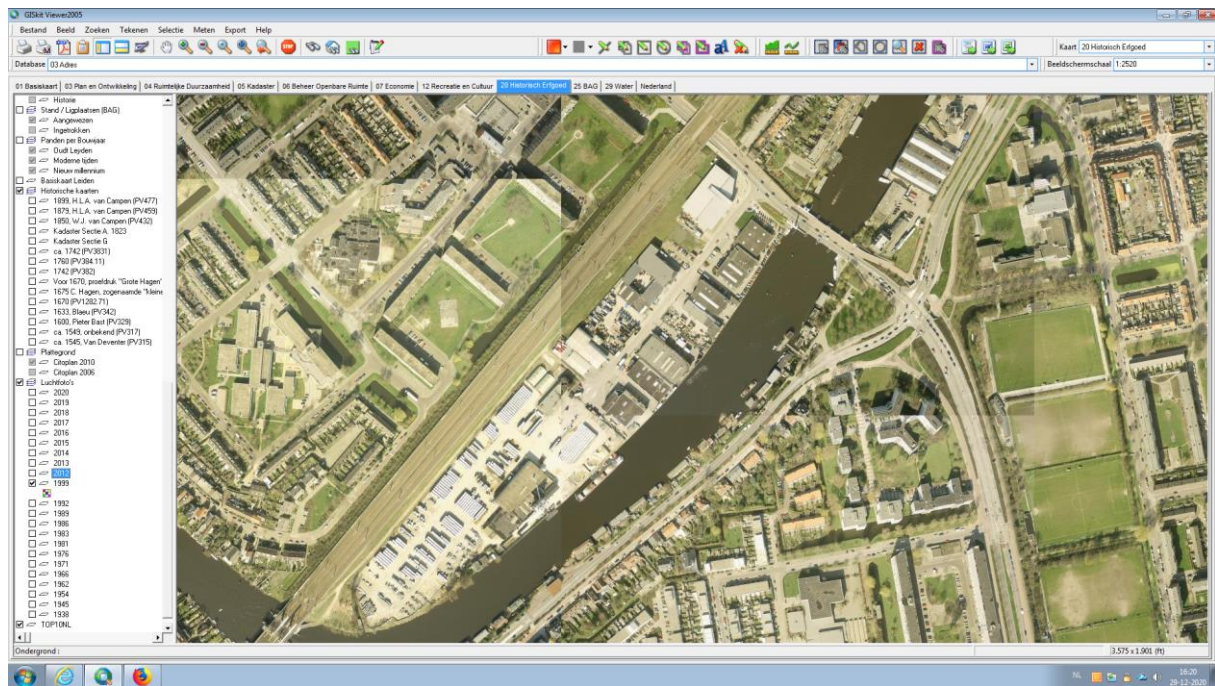
Luchtfoto 1983 (Giskit)

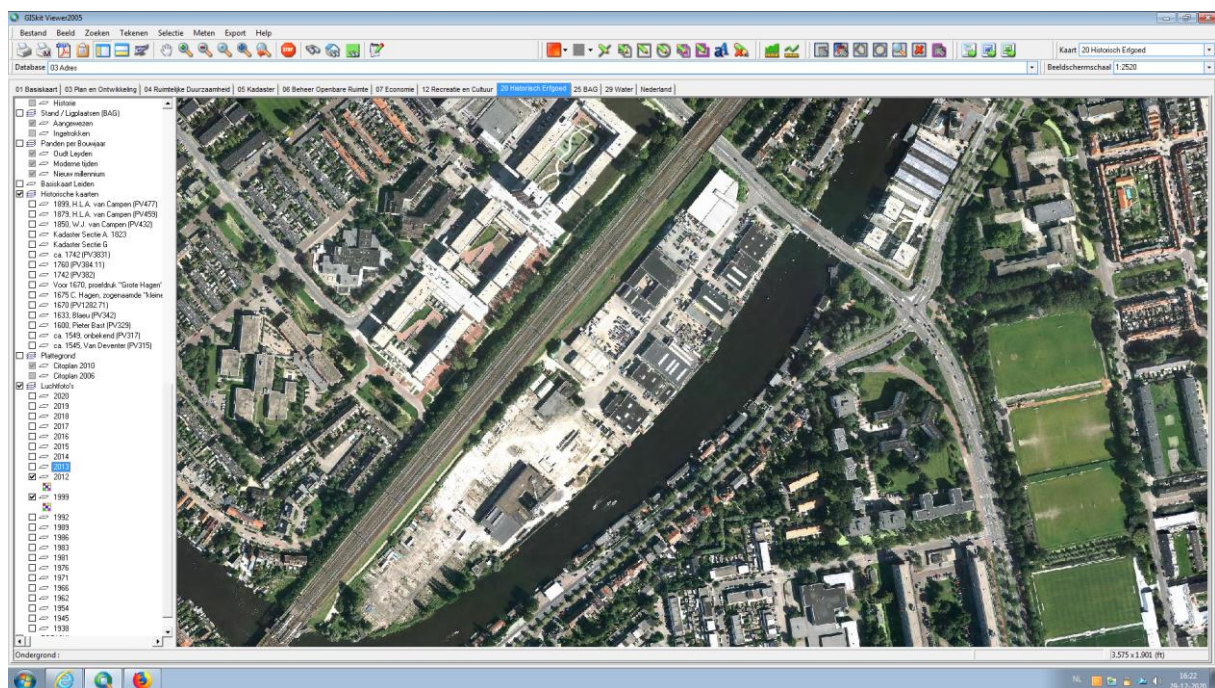
Luchtfoto 1986 (Giskit)

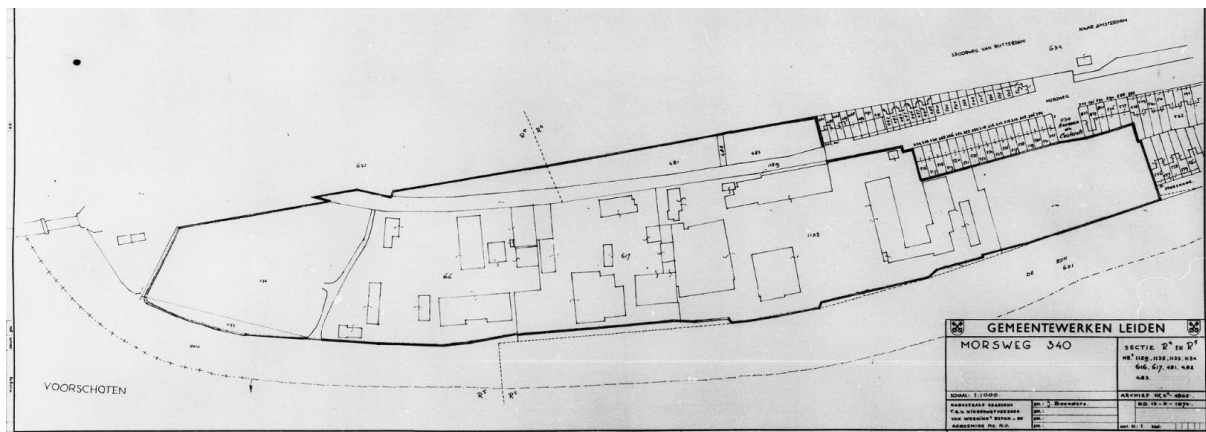
Luchtfoto 1989 (Giskit)

Luchtfoto 1999 (Giskit)

Luchtfoto 2012 (Giskit)

Wernink Delpher:

**Gewapend
Betonbouw**

POST- & TELEGRAAFGEBOUW - UTRICHT

NAAML. VENN. **WERNINK's**
BETONMAATSCHAPPIJ
LEIDEN

**FABRIEKSGEBOUWEN
WATERTORENS
KRAANBANEN
KANTOREN
SILO'S**

Groote voorraden Betonbuizen voor Persleidingen en Rioleering

De Nederlandsche nijverheid; orgaan van het Verbond van Nederlandsche Fabrikanten Vereenigingen, jrg 7, 1925, no 3, 14-02-1925